ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

Open Access Scientific Journal

ISSN 2654-2366

Volume 4 – 2008 Offprint

Volume No: Archive Volume 4, 2008
Editor: K. Kalogeropoulos
Date: October 10, 2008

Παραπομπή ως: Καλογερόπουλος, Κ. 2008. "Θεματολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του αθηναϊκού ρομαντισμού", Archive 4 (October 10): 37-41 DOI: 10.5281/zenodo.4567510

Θεματολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά του αθηναϊκού ρομαντισμού

Λέξεις κλειδιά: *giaour*, *αρχαϊσμός*, *δημοτική*, *έρωτας*, *θανατολαγνεία*, *θρησκεία*, *καθαρεύουσα*, *πατριωτισμός*, *ρομαντισμός*, *Φαναριώτες*

Κ. Καλογερόπουλος, Δρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου

Abstract
In this short essay we are researching the thematic and morphological characteristics of the romantic style in three poems of the Athenian romantic period and identifying the way in which the female form is rendered. In order, of course, to understand the context in which such a search finds its expression, it is necessary -even briefly- to examine the place and time of Romanticism, in the environment that shaped the identity of the texts to be examined. Our goal here is to understand the texts against the background of the dynamics of the era in which they are produced, and from which they derive their content. The narration of romantic poetry is partly a reflection of the way in which the poet sees the world around him and is therefore a source of valuable information, not only for the purposes of the study, but also for understanding the anthropological context of the Romantic Movement.

Στο παρόν σύντομο δοκίμιο εστιαζόμαστε στα θεματολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά της ρομαντικής τεχνοτροπίας σε τρία ποιήματα της περιόδου του αθηναϊκού ρομαντισμού και να εντοπίσουμε τον τρόπο με τον οποίο αποδίδεται η γυναικεία μορφή. Προκειμένου, βέβαια, να γίνουν κατανοητά τα πλαίσια αναφοράς μέσα στα οποία βρίσκει την έκφρασή της μια τέτοια αναζήτηση, χρειάζεται -έστω και συνοπτικά- να εξετάσουμε τον χώρο και τον χρόνο του Ρομαντισμού, στο περιβάλλον που διαμόρφωσε την ταυτότητα των προς εξέτασιν κειμένων. Στόχος μας εδώ είναι η κατανόηση των κειμένων με φόντο την δυναμική της εποχής μέσα στην οποία παράγονται και από την οποία αντλούν το περιεχόμενό τους. Η αφήγηση της ρομαντικής ποίησης είναι εν μέρει αποτύπωση του τρόπου με τον οποίο βλέπει ο ποιητής τον περιβάλλοντα κόσμο και συνεπώς είναι πηγή πολύτιμων πληροφοριών όχι μόνον για τους σκοπούς της μελέτης, αλλά και για την κατανόηση του ανθρωπολογικού πλαισίου του ρομαντικού κινήματος.

Ο ρομαντισμός
Ξεκινώντας στην Γερμανία και την Αγγλία το 1770, ο ρομαντισμός έως το 1820 σάρωσε την Ευρώπη, κατακτώντας ακόμη και τον πιο επίμονο εχθρό του, τον γαλλικό κλασικισμό. Ορισμένα από τα πρόωρα χαρακτηριστικά του ρομαντικού κινήματος επισημαίνονται στα μέσα του 18ου αιώνα με το καινοφανές ενδιαφέρον για την λαογραφία που προέκυψε στην Γερμανία -με τους Jakob και Wilhelm Grimm που συνέλεγαν λαϊκές ιστορίες για νεράιδες και τον Johann Gottfried von Herder που μελετούσε τα λαϊκά τραγούδια- και στην Αγγλία με τους Joseph Addison και Richard Steele που μεταχειρίζονταν τις παλαιές μπαλάντες ως υψηλή ποίηση. Το πνεύμα της απλότητας και της φυσικότητας που υπαινίσσεται μια τέτοια δραστηριότητα πολύ γρήγορα υπερκάλυψε τη μεθοδευμένη περιπλοκότητα των κλασικιστών ειδημόνων και λογίων. Η ρομαντική λογοτεχνία του 19ου αι. κράτησε στα θέματά της ιδανικά που επικεντρώνονταν στο συναίσθημα, τη φύση τον έρωτα και ενίοτε την έκφραση του «τίποτα». Χρησιμοποιώντας αυτά

τα χαρακτηριστικά, οι ποιητές με τα έργα τους έριξαν ένα διαφορετικό φως στην συμπαντική διάσταση της ανθρώπινης φύσης, επηρεασμένοι πιθανώς από το μεσαιωνικό παράδοξο[1].

Τούτο το ρεύμα όπως είναι φυσικό επηρέασε και τον ελλαδικό χώρο, παρ' όλες τις ιδιαιτερότητες της επαναστατικής περιόδου και πιθανώς υπήρξε συμβολή στις ανάγκες διαμόρφωσης εθνικής ταυτότητας. Ο ελληνικός ρομαντισμός, με φορείς έναρξής του τους Φαναριώτες λογίους, αντλεί τα κύρια χαρακτηριστικά του από τη φυσική ζωή, την ελευθερία, τον αυτοσχεδιασμό, τη μελαγχολική διάθεση το θάνατο και την απαισιόδοξη αντιμετώπιση του έρωτα, στοιχεία εν δυνάμει παρόντα στη λαϊκή παράδοση και τη δημοτική ποίηση[2]. Οι μορφές, λοιπόν, που δημιουργεί, ανταποκρίνονται στο ευρύτερο πνεύμα και την ψυχική διάθεση μιας κοινωνίας που ανακαλύπτει την ταυτότητα και τις αρετές της, ενώ την ίδια στιγμή προσπαθεί να διαμορφώσει την γλωσσική της ενότητα[3]. Διατηρώντας τούτη την εικόνα κατά νου, θα επιχειρήσουμε να αντλήσουμε τα συμπεράσματά μας, ως προς τα χαρακτηριστικά της ρομαντικής τεχνοτροπίας από τρία ποιήματα, τα «Ο Οδοιπόρος» του Παναγιώτη Σούτσου, «Δήμος και Ελένη» του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή και «Ο Φανός του Κοιμητηρίου Αθηνών» του Δημητρίου Παπαρρηγόπουλου.

Χαρακτηριστικά της ρομαντικής τεχνοτροπίας

Ο Οδοιπόρος είναι ένα εκτενές έργο το οποίο όμως δεν φέρει καθόλου στοιχεία σολωμικής αποσπασματικότητας[4], καθώς οι σκηνές που εναλλάσσονται, εκτυλίσσονται γύρω από έναν κεντρικό νοηματικό πυρήνα. Το έργο παρουσιάζει ποικιλία μορφών ως προς την μετρική του στίχου και κινείται με άνεση από το εύρος του οκτασύλλαβου στο εύρος του δεκαπεντασύλλαβου ή του δεκαεξασύλλαβου με συνίζηση. Παρόλο που στην πρώτη ανάγνωση οι στίχοι φαίνονται ατάκτως ερριμμένοι, στην πραγματικότητα οι μετρικές αλλαγές φαίνονται ακολουθούν τις εναλλαγές προσώπων, καθώς ο Οδοιπόρος μιλά συνήθως με 16σύλλαβο και τα υπόλοιπα πρόσωπα –Ραλού, Θεοδόσιος, Παΐσιος- μιλούν με 15σύλλαβο. Σε στιγμές ιδιαίτερης έντασης, όπως είναι η συνάντηση με το φάντασμα, ή είναι έντονο το περιγραφικό στοιχείο, γίνεται χρήση οκτασύλλαβου ή συνδυασμός οκτασύλλαβου και δεκαεξασύλλαβου. Η υπέρβαση των κλασικών κανόνων, χαρακτηριστικό στοιχείο του ρομαντικού κινήματος, δίνει την ελευθερία στον ποιητή να ξεφεύγει από συμπαγή πρότυπα. Η ομοιοκαταληξία από σταυρωτή γίνεται ενίοτε πλεκτή και τα ομοιοκατάληκτα δίστιχα ανομοιοκατάληκτοι στίχοι.

Η γλώσσα που χρησιμοποιεί εδώ ο ποιητής, αν και δεν καταγράφεται η ακριβής του έκδοση, δεν φαίνεται να έχει υιοθετήσει ακόμη τους ακραίους αρχαϊσμούς που κατέστησαν αργότερα το έργο ψυχρό, γυμνώνοντάς το από την αρχική του λυρική θερμότητα και πάθος[5]. Ωστόσο, η επιλογή της καθαρεύουσας είναι ενδεικτική του ρεύματος της εποχής[6], καθώς στη συνέχεια της γλωσσικής ταυτότητας και την αναβίωση της αρχαίας γλώσσας επιζητείται η απόδειξη της ιστορικής συνέχειας της ελληνικής φυλής. Αν προσθέσουμε μάλιστα στην «αρχαιολατρία» την επιρροή των Γάλλων ρομαντικών ως ένδειξη αντίθεσης προς τα επιβαλλόμενα γερμανικά κλασικιστικά πρότυπα[7], θα μπορούσαμε πιθανώς να συνδέσουμε τη μακρά σε διάρκεια

[1] Βούρτσης 2003, 3.
[2] Δημαράς 1994, 6.
[3] Μουλλάς 1993, 56.
[4] Αναστασιάδου *κ.ά.* 2000, 76.
[5] Δημαράς 1994, 180.
[6] Βούρτσης 2003, 6.
[7] Βελουδής 1992, 109.

παρουσίαση του θεατρικού έργου *Ο Οδοιπόρος* με τη σύμβαση του αττικού δράματος, αλλά και των γάλλων ποιητών του 17ου αιώνα.

Ως προς το περιεχόμενο ο *Οδοιπόρος* εμμένει σε θέματα έξαρσης των ηθικών αξιών όπως είναι ο πατριωτισμός. Μπορεί μεν το θέμα της ερωτικής εγκατάλειψης να είναι ο πυρήνας του έργου, αλλά η εγκατάλειψη αυτή έχει γίνει χάριν της μεγαλύτερης αγάπης για την πατρίδα. «*Ο έρως της πατρίδος μου μετέβαλε τα πάντα / Κ΄ επέφερε στον βίον μου οδυνηρά συμβάντα*». Το κάλεσμα της πατρίδας, ανώτερο χρέος από την ερωτική σχέση, ευθύνεται για την αυτοκτονία του ήρωα και το θάνατο της «ερωμένης του». Ο θάνατος ή μάλλον η θανατολαγνεία και ο βαμπιρισμός, η ανωνυμία του ήρωα ως το τέλος, η μορφή του αντάρτη καλόγερου και η αυτοκτονία[8] είναι τα βυρωνικά πρότυπα που διατηρούνται σε όλη την έκταση του έργου, κατάλληλα ενδεδυμένα όμως με την χριστιανική πίστη. Ενός έργου που φέρει βαριά τη σφραγίδα του *Giaour*, του έργου του Byron που επηρέασε σημαντικά τον «Οδοιπόρο» και τον ελληνικό ρομαντισμό γενικότερα[9].

Όσον αφορά τώρα στο «Δήμος κ’ Ελένη», ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής διατηρεί συνεπέστερα τον δεκαπεντασύλλαβο ως μετρική ενίοτε χωρισμένο σε 8+7 συλλαβές, υπερβαίνοντας με τη σειρά του τον κλασικό κανόνα. Οι περιγραφικές παρεμβάσεις και οι μονόλογοι χτίζουν μια αίσθηση αποσπασματικότητας, όχι όμως στέρεα δομημένης. Σε σχέση με την γλώσσα παρατηρούμε ότι χρησιμοποιείται μια κόσμια δημοτική, συμπληρωμένη ενίοτε με τύπους, της καθαρεύουσας –ιδιαίτερα στις αυξήσεις των ρηματικών τύπων.

Αν ο «Οδοιπόρος» είναι το πρωτοπαίδι του ρομαντισμού[10] και της επίδρασης που άσκησε ο βυρωνικός *Giaour*, το «Δήμος κ’ Ελένη» είναι δευτερότοκο. Παρόλο που στο συγκεκριμένο απόσπασμα εμφανίζεται μόνο η θεματική της γυναικείας μορφής και η περιγραφή του παλικαριού γεμάτη παρομοιώσεις με εικόνες παρμένες από τη μανία των στοιχείων της φύσης, στο σύνολό του το έργο είναι μια άλλη παρουσίαση του αμαρτωλού μοναχού[11], ο οποίος με την ολοκλήρωση του δράματος ζητά τη γαλήνη απομακρυσμένος από την ανθρώπινη κοινωνία. Η ουσία του αιμομικτικού προτύπου του ποιήματος μάλλον αντλείται ως θεματολογία από την αιμομικτική πράξη που εν αγνοία του τέλεσε ο Οιδίποδας. Τις παρομοιώσεις χρησιμοποιεί και στην ερωτική θεματική του έργου του, καθώς βάζει τον πρωταγωνιστή του να μας παρομοιάζει την αγαπημένη του να «μοιάζει πουλί στην ελαφρότητα και άγγελος στη χάρη».

Το τρίτο έργο που αποτελεί αντικείμενο της μελέτης μας, «Ο φανός του κοιμητηρίου Αθηνών», του Δημήτριου Παπαρρηγόπουλου είναι γραμμένο σε γλώσσα καθαρεύουσα, που ρέπει προς τον αρχαϊσμό σε αρκετούς ρηματικούς τύπους και καταλήξεις ουσιαστικών. Ο Παπαρρηγόπουλος είναι συνεπέστερος στη μετρική του στίχου από τους δύο προηγούμενους ποιητές, ακολουθώντας απαρέγκλιτα την τεχνική του δεκαπεντασύλλαβου.

Όψιμα θανατολάγνος, καθώς γράφει στις ύστερες φάσεις της ρομαντικής περιόδου, παρομοιάζει «*το παρελθόν ως σάβανον*» και «*τη λήθην κοιμητήριον…*», ενώ ολόκληρο το ποίημα του είναι δομημένο με αντιστίξεις, δίπολα, έννοιες που παλεύουν μεταξύ τους, όπως πένθος-ευτυχία, σκότος-φως, ζώντας-αποθανώντας, των οποίων το αντιφατικό ρομαντικό περιεχόμενο αντιτίθεται στον διαφωτισμό που κοιτάζει σταθερά προς την πλευρά της ζωής.

[8] Beaton 1996, 68.
[9] Για τη διεξοδική μελέτη του θέματος βλ. Γεωργαντά, 1992 53 κ.ε.
[10] Πολίτης 2001, 171.
[11] Γεωργαντά 1992, 63.

Στραμμένος στο αρχαϊκό παρελθόν, θυμίζει έντονα τον προβληματισμό και τη μελαγχολία του Μίμνερμου, που αδυνατεί να αντιμετωπίσει τα γηρατειά στο στίχο του «*ιδού το μέλλον, η ρυτίς θωπεία του θανάτου». Τα ρομαντικά μοτίβα μέσω των οποίων εκτυλίσσονται τα δρώμενα, όπως ο τάφος, το νεκροταφείο, οι στεναγμοί, η απόλυτη εικόνα της αταραξίας απέναντι στον θάνατο, «Δεν τον φοβούμαι../..ατάραχος προσμένω*» υποδηλώνουν μια ροπή προς το θάνατο, έντονη στη λογοτεχνία του ρομαντικού κινήματος. Πρόσωπο συνεχούς εσωτερικής διαμάχης εμφανίζει ο ποιητής, καθώς βρίσκεται σε ατομικιστική απόγνωση[12] ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι, τον ήλιο και την νύχτα, το χρόνο και τον θάνατο, την μνήμη και την λήθη, το παρόν και το παρελθόν, εν τέλει ανάμεσα στη ζωή και τον θάνατο.

Η απόδοση της γυναικείας μορφής και η ανάπτυξη της ερωτικής θεματικής
Στον *Οδοιπόρο* το ερωτικό στοιχείο του ποιήματος κρατά το πρότυπο της ανολοκλήρωτης ερωτικής σχέσης, σύμφωνα με την θεματολογία των τροβαδούρων του μεσαίωνα. Ο δυστυχισμένος έρωτας των πρωταγωνιστών θα επιτευχθεί μετά το θάνατο. «*Από την γην μας έφυγες… Στους ουρανούς σ' ευρίσκω*». Μόνο στην αναμονή του θανάτου θα αλληλοαναγνωριστούν και θα νιώσουν κάποιες στιγμές ευτυχίας. «*Η Ραλού μου! Ειν' η Ραλού μου! Να το ευγενές της ήθος…/Τι χαρά! Τι ευτυχία!… μακαρία, γλυκιά ώρα!*». Ο οδοιπόρος, αναπολώντας πάντα την ερωτική του σύντροφο απομονώνεται από τον κόσμο αναζητώντας τη λύτρωσή του στο θάνατο. Η Ραλού εξίσου προσδεδεμένη στο ερωτικό πάθος την απαντούμε είτε μόνη χωρίς τον ερωτικό της σύντροφο, λυπημένη, απογοητευμένη να αποζητά τη βοήθεια της Παναγίας για το θάνατό της, είτε επιπόλαια εκδικητική, φέρνοντας ολέθριο αποτέλεσμα στη σχέση της. Τέλος ο θάνατός της, ως μέσο ερωτικής απελευθέρωσης, τη μεταφέρει σε μεταφυσική κατάσταση δίπλα στο σύντροφό της. Ο Δήμος και η Ελένη βιώνοντας το ερωτικό τους πάθος, καταλήγουν να βρουν την λύτρωσή τους στον θάνατο.

Στο *Δήμος κ' Ελένη* κεντρική ιδέα της ερωτικής θεματικής αποτελεί ο αγνός, αμόλυντος, ανεκπλήρωτος έρωτας, βασικό στοιχείο του ρομαντισμού. Ραγκαβής αναγάγει την Ελένη σε στολίδι των γυναικών, όμοια με ουράνια ύπαρξη, προικισμένη από τη φύση με ομορφιά και ποικίλα χαρίσματα και ο ήρωάς του ερωτεύεται μια φορά στη ζωή του, με συνέπεια ο έρωτας να είναι και αποστολή του τέλους του. Διακατέχεται από ερωτικό πάθος εμμένει σε αυτό και διαμορφώνει το πεπρωμένο του με τον έρωτα ως σημείο αναφοράς.

Εξίσου κοινό στοιχείο στα δυο ποιήματα είναι η απροσπέλαστη δυσκολία στην εκπλήρωση του έρωτα. Οι ήρωες γνήσια, αληθινά ερωτευμένοι λαχταρούν ο ένας τον άλλον, αλλά λόγω δυσμενών συγκυριών αδυνατούν να ολοκληρώσουν την ευτυχία τους. Ο έρωτας μένει ανικανοποίητος, πλατωνικός, ιδανικός, αρκείται σε λόγια και ναυαγεί εφόσον στην περίπτωση του Δήμου κοινωνικά αδιέξοδα οδηγούν τον έρωτα σε τέλμα, ενώ στον Οδοιπόρο το περίπλοκο σενάριο καθιστά και τους δύο αυτόχειρες.

Ως προς την απόδοση της γυναικείας μορφής στα ποιήματα αποτυπώνεται η θέση της γυναίκας έτσι όπως τη βλέπουν οι ποιητές, πολλές φορές αντίθετα από την πραγματική της εικόνα ή κοινωνική κατάσταση. Για να το πετύχουν αυτό, εξιδανικεύουν τη γυναίκα τόσο στην εμφάνισή της όσο και στις προθέσεις της. Και οι δύο παρουσιάζουν τις γυναίκες χλωμές, αέρινες, γλυκές, άδολες και αθώες χωρίς να μας παραθέτουν συγκεκριμένη περιγραφή. Ουσιαστική διαφορά συνιστά η άμεση ενεργή παρουσία που θέλει ο Σούτσος για τη Ραλού, σε αντίθεση προς την περιγραφική μορφή της Ελένης που μας παρουσιάζει ο Ραγκαβής. Η μορφική διάρθρωση του

[12] Beaton 1996, 51.

ποιήματος σε μορφή διαλόγου δίνει τη δυνατότητα να εμφανίζεται ο χαρακτήρας της Ραλούς περισσότερο οικείος και πραγματικός, ενώ αντίθετα η εικόνα της Ελένης φαίνεται σχεδόν απόμακρη. Ανήκει στο χώρο του ιδεατού, βγαλμένη κατευθείαν από την ποίηση των Τροβαδούρων του μεσαίωνα.

Επίλογος

Τα τρία ποιήματα που αναφέρθηκαν χρησιμοποιούν κυρίως τον δεκαπεντασύλλαβο στίχο, τον κυρίαρχο στίχο της δημοτικής ποίησης[13], σύμφωνα με την αισθητική του ρομαντισμού που στρέφεται προς τις εθνικές παραδόσεις για άντληση μορφών και τρόπων έκφρασης. Από την λαϊκή παράδοση δανείζεται το όνομα «Δήμος» ο Ραγκαβής ή ακόμη και το επίπλαστο λαϊκό θέμα του. Ωστόσο, υπάρχει μια ιδιότυπη ανακολουθία ως προς την χρήση της δημοτικής γλώσσας –εμφανής στον ελληνικό ρομαντισμό- κυρίως για τους λόγους που εξηγήσαμε προηγουμένως. Ο ρομαντισμός χρησιμοποιεί σπάταλα τα εκφραστικά μέσα και οι ποιητές αποδίδουν τους στίχους τους με ρητορικό και μεγαλόστομο ύφος. Ανάλογα στα ποιήματα, μέσα στην δίνη της υπερβολής, αφθονούν πλεονασμοί όπως επαναλήψεις, εικόνες, παρομοιώσεις και μεταφορές.

Τέλος, στοιχείο των ρομαντικών ποιητών – ίσως εξαιτίας των επιδράσεων του Lamartine[14]- είναι η θρησκευτική διάσταση του ποιητικού χώρου και γενικά η προσφυγή των ηρώων στον λυτρωτικό κόλπο της θρησκείας. Έτσι, οι ήρωές του επιζητούν την ερημιά και την φυγή από την κοσμική ζωή σε κάποιο μοναστήρι, ή στοχάζονται σε τόπο ιερό, όπως είναι το κοιμητήριο του Παπαρρηγόπουλου. Παρατηρούμε, επίσης, ότι το ενδιαφέρον του ρομαντισμού δεν περιορίζεται στον άνθρωπο, αλλά αγκαλιάζει και την φύση με όλο το μεγαλείο της. Με αυτόν τον τρόπο η σχέση του ανθρώπου, συμφιλιωμένου ή γοητευμένου από τη φύση, «Κρυσταλλωμένε Άθωνα…/και σύ, φύσις!», αντιτίθεται στην κουλτούρα του λόγου του διαφωτισμού. Μέσα από την εικόνα της φύσης προβάλλει η ίδια η θεϊκή δύναμη. Στους στίχους που αντλούν υλικό από τον φυσικό κόσμο, καταδεικνύεται η επίδραση της φύσης στον άνθρωπο, αγαπημένο θέμα των ρομαντικών ποιητών.

Βιβλιογραφία

Αναστασιάδου, Α. *κ.ά.* 2000. *Γράμματα ΙΙ: Νεοελληνική Φιλολογία (19ος και 20ος αιώνας),* Πάτρα: ΕΑΠ.
Beaton, R. 1996. *Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία,* Αθήνα: Νεφέλη.
Βελουδής, Γ. *Μονά- Ζυγά Δέκα νεοελληνικά μελετήματα,* Αθήνα: Γνώση.
Βούρτσης, Ι. 2003. Η πρώτη Αθηναϊκή Σχολή. Ρομαντική Ποίηση και Πεζογραφία (1830-1880), στο *Παράλληλα Κείμενα για τη Θεματική Ενότητα «Γράμματα ΙΙ: Νεοελληνική Φιλολογία (19ος και 20ος αιώνας)».* Πάτρα: ΕΑΠ.
Γεωργαντά, Α. 1992. *Αιών Βυρωνομανής: Ο κόσμος του Byron και η νέα ελληνική ποίηση,* Εξάντας: Αθήνα.
Δημαράς, Κ.Θ. 1994. *Ελληνικός Ρωμαντισμός,* Αθήνα: Ερμής.
Μουλλάς, Π. 1993. *Ρήξεις και συνέχειες Μελέτες για τον 19ο αιώνα*, Αθήνα: Σοκόλης.
Πολίτης, Λ. 2001. *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας,* Αθήνα: ΜΙΕΤ.

---

[13] Πολίτης 2001, 20.
[14] Γεωργαντά 1992, 61.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG